

ירח האיתנים

עיונים וביאורים בעניני
ראש השנה

תשרי תשע"ב

פתח דבר

בעזרהי"ת.

מתוך שבח והודי' להשי"ת הננו שמחים להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדי', את הקונטרס "ירח האיתנים" – עיונים, ביאורים ופנינים יקרים בעניני הימים הנוראים – ראש השנה, מתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקללה"ה נבג"מ זיע"א, המבארים עניני מועד זה ע"פ המבואר בהרחבה בתורת החסידות.

וזאת למודעי, כי בדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ואף עברו עריכה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו ברשימת המקורות שבסוף הקונטרס), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

ויה"ר אשר יזכה השי"ת את כלל ישראל בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות, ונזכה לקיום היעוד "והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וגו' והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים" (ישעי' כז, יג) בעגלא דידין, אכי"ר.

מכון אור החסידות

ימי הסליחות תשע"א

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
ת.ד. 2033
1469 President st.
Brooklyn, NY 11213
כפר חב"ד 60840
likras@likras.org
טלפון: 03-738-3734
718-534-8673

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

ראש השנה

תוכן העניינים

ברוא האדם

ז "זה היום תחילת מעשיך"
עבודת האדם להחדיר בכריאה כולה: "בואו נשתחוה ונכרעה . . לפני ה' עושנו"

ותתפלל חנה

יד "ונתת לאמתך זרע אנשים"
גודל המעלה דתפלת חנה

עיצומו של יום

כא בפלוגתת הראשונים בהא דתקיעות וברכות מעכבות
יבאר הא דנחלקו אי ברכות ותקיעות מעכבות זא"ז או שרק תקיעה אחת מעכבת חברתה וכן בברכות, דתלוי בב' הדרכים שבריטב"א לענין "ובמה בשופר" / יתלה הפלוגתא בגדר אמירת הפסוקים אי הוי קיום הברכה או רק תוספת / יבאר דלב' הפירושים "ובמה בשופר" קאי בתקיעות עצמן, אבל לרש"י יתבאר בזה טעם לאמירת פסוקי שופרות.

דרכי החסידות

כח ראש השנה בליובאוויטש
קטעים משיחות קודש של כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע, אודות ימי הדין והרחמים בליובאוויטש והעבודה הדרושה בהם ע"פ תורה החסידות

“זה היום תחלת מעשיך”

עבודת האדם להחדיר בבריאה כולה: “בואו נשתחוה ונכרעה . . לפני ה' עושנו”

הן ידוע ונתבאר פעמים רבות כי “התורה הזאת שנתן לנו הקב"ה, עץ חיים היא” (רמב"ם הלכות תשובה פ"ט). תורת ה', לא זו בלבד שנושאת בה משפטי התורה והמצוה המפורשים בה; אלא השם “תורה” – לשון הוראה הוא. כל עניני התורה – הוראת-חיים הם בשבילנו, ובאותו הוראת לנו איך לחיות חיי יום יום על פי הוראת התורה.

בתוך זה גופא – מובן כי החגים והמועדים יש להם הוראות כלליות ועיקריות בחיים; כל חג וחג לפי תוכנו המיוחד לו: פסח שהיא “זמן חירותינו” – נותנת הוראה מהי חירות אמיתית; שבועות – “זמן מתן תורתנו” – מלמדת, לכל לראש, מהו תורה; סוכות – “זמן שמחתנו” – נותנת לנו תחושה והבנה אמיתית מהו שמחה.

ראש השנה – המציין את הזמן של בריאת העולם: “זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון” (נוסח התפלה – ר"ה כז, א) – נותן לנו הוראה על כללות הבריאה, ועל מטרת ותכלית בריאת כל העולם.

איך שייך לומר על בריאת האדם – תחילת מעשיך

ידועה הקושיא על מה שמציינים את ראש השנה בתואר “זה היום תחלת מעשיך”, והרי ראש השנה הוא ביום הששי למעשה בראשית?

וביאר חכמינו ז"ל, כי היות והאדם הוא תכלית הכוונה הפנימית של כל חלקי הבריאה – יען כי באמצעות האדם דוקא באים שאר חלקי העולם אל שלימותם ואל מילואם (ראה ב"ר פ"א, ו: “כל מה שנברא כו' צריכין עשיה”) – הרי נמצא כי האדם הוא המייצג את הבריאה כולה; וקודם

שנברא האדם בעולם – הרי מציאות כל העולם כולו כאילו עוד לא נבראה (ראה בחיי בראשית א,

ג. ר"ן לר"ה טז, א. חרא"ג מהרש"א לר"ה כז, א. מאמר ד"ה זה היום, תש"ד ותש"ט).

וכאן נשאלת השאלה: איך יתכן לומר כן? והרי עולם גדול ורחב ישנו מלבד בני האדם אשר על פני האדמה; כמו שנאמר (תהלים קד, כד. צב, ו): מה רבו מעשיך ה', מה גדלו מעשיך ה'! – ואדרבה: כשעושים חשבון מכל הבריאה כולה, משכבר נברא ונמצא האדם בתוך העולם, הלא נראה כי ההיפך הוא הנכון; דהא מין המדבר – מניינו ומספרו הוא פחות בהרבה ממספר הבעלי חיים, ועוד יותר פחות ממספר הצומח, ועוד יותר – ממין הדומם?

אלא שהמענה על זה – ומתוך כך מתגלה ויוצא לנו אחד מההוראות הכי עיקריות דראש השנה אודות כל הבריאה – הוא:

הסדר הנזכר, שיותר מכל ישנו דומם, ואחר כך – בא צומח, אחר כך – חי, ורק אחרי זה בא מדבר; הנה סדר זה אינו נכון אלא רק כאשר מונים את הכמות. ואילו כאשר מתחשבים עם האיכות, הרי אז נהפך הסדר לגמרי:

דומם – שאין בו שום סימן של חיות וצמיחה, תופס מדריגה נמוכה ביותר; למעלה מזה עומד צומח, שיש בו תכונת ההגדלה והצמיחה, אך אין בו תכונות של חיים ותנועה, כמו שיש לבעלי חיים; יותר גבוה הם בעלי החיים אשר בעולם – שאינם מגיעים למעלת האדם, השלם מכל הנבראים בשכלו אשר חנן אותו האלקים.

כי אף שגם לבעל חי יש שכל (ראה ברכות סא, ב ובכ"מ) – אמנם שכלו של הבעל חי אין בו מטרה להשכיל ולהשיג דברי שכל; ואינו נמצא אלא כדי לשרת ולשמש את צרכי הטבעיים. אבל שכלו של האדם – באם האדם מתנהג כאדם ולא כבעל חי – אין מטרתו לשמש את צרכי האדם הטבעיים, כאכילה ושתיה וכיוצא בזה, אלא השכל יש לו מטרה כשלעצמו.

ויתירה מזו – תכלית ושלימות שכל האדם הוא, דלא זו בלבד שהשכל אינו נעשה משרת לצרכיו הגשמיים של האדם, אלא להיפך: האכילה והשתיה ושאר צרכי האדם – נעשים משרתים לשכל, כדי שהאדם יוכל להתעלות להתרומם בדברי שכל ובענינים ורוחניים, למעלה מעלה.

מטרת שכל האדם – ההכרה והביטול

אלא שמ"מ גם זה אינו עדיין שלימותו האמיתית של האדם: השלימות האמיתית של אדם הוא – כאשר שכלו של האדם בא להכרה שישנו מי שהוא למעלה מהשכל. ועד כדי כך מכיר הוא ויודע זאת, עד ששכלו נעשה בטל אל הדבר שלמעלה מהשכל.

והיינו – ששלימותו של האדם הוא, כאשר שכלו בא להכרה וידיעה, כי האדם – ועמו כל העולם כולו – צריכים לשאוף להיות בטלים, ועד שנעשים בטלים, אל הקב"ה, בורא כל העולם המנהיג את כל עניני העולם.

ובראש השנה הראשון של הבריאה – הושגה שלימות זו, כאשר ברא ה' אלקים את האדם הראשון על פני האדמה: מיד עם בריאתו של אדם הראשון, בראש השנה הראשון של הבריאה – דרוש דרש אדם הראשון מכל הברואים והכריז לפניהם: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עוֹשֵׁנו" ! (כמובא בפרקי דרבי אליעזר פ"א. זהר חלק ג סוף פ' אמור).

הנהגה זו עודנה ממשיכה, וצריכה לחדור את חיינו בכל יום ויום. כדמוכח מה"שיר של יום" שקבעו לומר מדי שבוע בשבוע במשך כל השנה: השיר של יום הששי שבשבוע – בו נברא אדם הראשון – הוא: "ה' מלך גאות לבש" (סוף מס' תמיד ובפיה"מ שם). כי זו היתה השגתו ופעולתו של אדם הראשון, שמיד עם בריאתו הכיר את ריבונותו של אדון כל עולמים, ורומם את עצמו – ואת כל העולם כולו איתו עמו – להיות בטל אל ה' עוֹשֵׁנו, מלך כל הארץ.

עיקר העולם – הניצוץ האלקי שבנשמת האדם אל הקב"ה

ההוראה מכל האמור בקצרה:

האדם שמתבונן בארחות חייו – ישים אל לבו, כי רוב משך ימי חייו ורוב עניניו, הולכים על דברים שבהשקפה ראשונה נראים כדברים גשמיים וסתם הוויות העולם: אכילה ושת' ודומיהם, עם כל ההכנות הדרושות להם (ראה בזה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ, קרוב לסופה: דע כי הקדמונים חקרו). כמו כן יכיר, שמתוך כל הבני אדם הנכללים ב"מין המדבר" – גדול המספר של אותם בני אדם המונחים בהוויות העולם, יותר מאותם המונחים ברוחניות. ובכלל – מרגיש את עצמו מוקף בעולם גדול, שכל-כולו מונח בעניינים גופניים חומריים. ומזה יכול האדם ליפול לידי ספיקות ולהגיע למסקנא כוזבת, כי הדברים הגופניים והגשמיים שבעולם, הם העיקר.

ולזה בא יום ראש השנה ומלמדנו, שהאמת הגמור הוא ההיפך מזה:

בששת ימי הבראשית, נוצלו חמשה ימים שלמים [וגם חלק מיום הששי (ראה רמב"ן בראשית ב, ג. ח"א"ג מהרש"א לסנה' לת, ב)] על בריאת הנבראים השונים. ועם זה, הנה האדם דוקא – שבכמות (בזמן ובמקום) אינו תופס אלא חלק קטן ביותר מהבריאה – הוא הוא העיקר ותכלית הבריאה. ובאדם גופא, לא הגוף דהוי "עפר מן האדמה" הוא העיקר (אף שיצירתו ארכה כמה שעות – סנהדרין לת, ב), אלא דוקא הנשמה שנפח בו הקב"ה תוך רגע קטן ("ויפח באפיו נשמת חיים") – נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב. וראה איוב לא, ב).

ורק אחרי שנברא האדם שיש בו ניצוץ אלקי, הגיע העולם אל שלימותו, כך, שבצדק נחשב האדם כתחילת הבריאה על כל חלקיה – "זה היום תחלת מעשיך".

מכאן נלמדת הוראה נוספת:

כאשר באים לדבר עם עוד יהודי שצריכים לקיים תורה ומצוות בחיי היום יום, לפי הציווי של ה', בורא כל העולם, ובאיזה מצב ומקום שרק יהיו – ישנם אחדים השואלים: אם זהו באמת התכלית של הבריאה, איך יתכן ששומרי התורה והמצוה עם כל הדקדוקים, עדיין אינם במספר המכריע? ואיך יתכן בכלל שבני ישראל הם "המעט מכל העמים"?

ולזה בא יום ראש השנה ומלמדנו ומדגיש: זה היום תחלת מעשיך – העיקר הוא לא הכמות כי אם האיכות, ולכן האדם אף שהוא קטן הכמות, יכול לפעול בחלקו בעולם ולרומם את העולם כולו ולהביאו לידי הכרה ש"ה' מלך גאות לבש" – להמליך הקב"ה על העולם כולו.

הלימוד מבריאת האדם יחידי – כל אחד יכול לפעול בכל העולם

הוראה ועידוד נוסף בעבודה האמורה, מלמדת אותנו התורה מאופן בריאת האדם:
בריאת האדם נבדלת משאר הנבראים בכמה דברים, ובמיוחד – בכך שנברא יחידי, דלא כשאר הנבראים שנבראו מלכתחילה במספר רב.

וחכמינו זכרונם לברכה, מלמדים אותנו ומורים לנו, כי מאדם הראשון אנו למדים ויודעים גם בקשר לכל בני האדם הנבראים אח"כ על פני האדמה, ובלשון קדשם: "לפיכך נברא האדם יחידי, ללמדך שכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא".

כלומר: הטעם שברא הקב"ה את האדם יחידי דוקא – הרי זה גופא כדי להורות לנו וללמדנו, כי גם איש אחד ויחיד, יש לו את היכולת להביא את כל הבריאה כולה אל תכליתה ושלימותה, כשם שעשה האדם הראשון שהכריז ופעל בכל העולם "בואו נשתחוה ונכרעה ונברכה לפני ה' עושינו" (ראה משנה סנה' ספ"ד דמארה"ר למדים כמה ענינים לכאור"א. ומדויק הלי לפיכך כו' ללמדך משמע – דבשביל ללמדך – ה"ן כן).

הרי אומר:

כל יהודי ויהודי, גם בזמננו זה, באיזה מקום ובאיזה מעמד ומצב בו הוא נמצא – יש לו את היכולת המלאה (ובמילא גם החובה) לפעול בעצמו להשיג את מעלת השלימות הכי עליונה, של ביטול וקבלת עול מלכותו של הקב"ה. ולא רק הוא בלבד, אלא גם לפעול בעולם שמסביבו, להרגיש כי "ה' מלך גאות לבש".

יום ראש השנה, אותו יום בו נברא האדם הראשון יחידי בעולמו – הוא המזכיר לכל יהודי אודות חובתו זו:

יום ראש השנה – הוא היום המודיע את חוסר האמת של התירוצים של אותם שאין ממלאים את חובתם זו, באמרם שאי אפשר לשנות את העולם, או – שהוריהם לא הכינו אותם לכך בחינוך המתאים, או – דהעולם הוא כל כך גדול והוא אינו אלא אחד ויחיד, ואיך יכול לפעול בו מאומה?

יום ראש השנה – נותן את הכוחות למלאות את חובתנו זו; כי ביום זה מתחדשת הבריאה כולה. יום זה פותח שנה חדשה ונותן כוחות חדשים ורעננות חדשה, כשם שהיה בראש השנה הראשון, בו נברא האדם בכוחות חדשים, שבהם הצליח להביא את כל הבריאה להשתחוות לפני ה'.

ויה"ר, שכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל יעשה את העבודה האמורה בחלק שבעולם בו הוא נמצא; ומתוך האיחוד של כל החלקים הקטנים – יכירו וידעו כל יושבי תבל כי ה' הוא מלך, ויקויים בקרוב ממש התפילה של כולנו:

מלוך על כל העולם כולו . . וידע כל פעול כי אתה פעלתו כו' – שמלכותו ושררותו של הקב"ה תהיה מוכרת ומפורסמת על פני כל העולם הזה, עד שכל "פעול" ו"יצור" ידע כי הקב"ה הוא בוראו ומנהיגו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

שהחסיר בכל המצוות; ובכדי 'להעלות' את מעשיו הטובים אל מקומם הראוי למעלה, הרי זה נעשה ע"י התפלה.

"רבת בנים אומללה"

"עד עקרה שבעה ורבת בנים אומללה"
(הפטרת ר"ה)

בהפטרת ר"ה מובאים דברי חנה בשירתה: "עד עקרה שבעה ורבת בנים אומללה" (שמואל א ב, ה), ובפירש"י: "בעוד שהעקרה יולדת שבעה בנים, רבת בנים (פנינה) אומללה וקוברת בניה".

ולכאורה תמוה: כיצד תשמח חנה – שהיתה משבע הנביאות שעמדו לישראל (מגילה יד, א) – ברעתה של פנינה ("רבת בנים"), והרי "בנפול אויבך אל תשמח" (משלי כד, יז)!

ויש לבאר זה ע"פ תורת הבעש"ט (הובא באור המאיר פ' לך) עה"פ (שמואל א, ב) "ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים": "פנינה היא רמז לסטרא אחרא, כמארז"ל (כ"ב טז, א) 'שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו'. וחנה רמז לשכינה. ומתרעם הכתוב על העדר הצדיקים כו' וילדים דסט"א רבים".

ועפ"ז יש לפרש, דשמחת חנה היתה מכך – שלא זו בלבד ש"עקרה ילדה שבעה", שיש ריבוי בצד הקדושה (חנה), אלא עוד זאת שמצליחים להכרית את ה"רבת בנים" מצד הלעו"ז ("רבת בנים אומללה" – "אומללה"

"תפלה וצדקה" – מדוע?

זתשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה
(נוסח התפלה)

בהא דאמרינן "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה", דרוש ביאור לכאורה: מדוע לא מספיקה תשובה לבדה, והלא ע"י התשובה נמחל לו העוון, ומדוע צריכים גם תפלה וצדקה בכדי להעביר את רוע הגזירה?

ויש לבאר זה על פי המסופר בגמ' (ע"ז יח, א) אודות תשובתו של ר"א בן דורדיא, ש"הניח ראשו בין ברכיו וגעה בכ"י עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה ר"א ב"ד מזומן לחיי העוה"ב", ובכתבי האריז"ל (לקו"ת וס' הליקוטים להאריז"ל תהלים לב) איתא: "וקשה, אחר שלא סיגל מעשים טובים, האיך בא לחיי העולם הבא. . שאין אדם יכול להיכנס שמה אם לא יהי' לו לבוש הנעשה ממעשים טובים"? ומיישב: "אלא זהו גלגול יוחנן כהן גדול ששימש פ' שנה בכה"ג ולבסוף נעשה צדוקי. . הלבוש שעשה יוחנן כה"ג בכל המע"ט אשר סיגל פ' שנים לקחו ר' אלעזר".

ובזה מבואר גם בעניננו:

עם כל גודל העילוי שבעבודת התשובה – א"א להסתפק בעבודת התשובה בלבד, דהרי זקוקים גם ל"לבוש" הבא מן המעשים טובים בכדי להיכנס לחיי העולם הבא. והיינו, דצריך לתקן ולהשלים מה שנחסר במצוות ומע"ט שלו ע"י החטא והעוון.

ולזאת צריכים ל"תפלה וצדקה": מצות צדקה הרי "שקולה כנגד כל המצוות" (כ"ב ט, א), ולכן ע"י קיומה יכול הוא להשלים מה

אמנם לכאור – הטעם הראשון ע"ז שנקרא יחידי (שכל אדם הוא "עולם מלא"), הוא היפך מהטעם הב' ("שלום הבריות"); דבהדגשת חשיבותו הגדולה של האדם, אשר הוא "עולם מלא", הנה בעת שחבירו יהי' מחולק ממנו בדעותיו – לא יתחשב הוא בדעת הזולת כלל, דהלא דעתו האישית היא דעה של "עולם מלא"!

והביאור הוא פשוט, דאדרבה – ב' הטעמים מחזקים זה את זה: משמעות המשנה שכל יהודי הוא "עולם מלא", היא, שגם הוא וגם חברו הם "עולם מלא", וכשאדם יוצא בהנחה זו, הרי הוא מבין שלא יתכן שרק דעתו היא הצודקת, ובכל דעה יש מעלות לגבי השני, וזה מביא ל"שלום הבריות".

ל' כריתה (מצודות עה"פ), ולהעבירה לתחום הקדושה. וזוהי סיבה לשמחה גדולה ואמיתית בהפיכת החושך לאור.

ה"עולם מלא" של הזולת

י"פיכך נברא אדם יחידי
(סנהדרין לו, א')

בנוגע לבריאת האדם (ביום השישי לבריאה – ראש השנה) אומרים חז"ל במשנה: "לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא... ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך".

"לשנה טובה ומתוקה"

בטעם הנוסח שמאחלים בראש השנה "לשנה טובה ומתוקה", יש לכאור:

"טובה" – קאי על ענינים שהם טובים מצד עצמם.

"ומתוקה" – גם ענינים שמצד עצמם אינם טובים, יתמתקו ויהיו לטובה.

(ע"פ לקוטי שיחות חיי"ד ע' 453 – וראה גם לקוטי לוי יצחק זח"ג ר"פ חוקת בפ"י ומתוקים מדבש)

”ונתת לאמתך זרע אנשים”

גודל המעלה דתפלת חנה

לימוד הלכות מיוחדות מתפילת חנה דוקא

בנוגע לתפילת חנה לפני ה' בשילה (הפטרת ראש השנה), איתא בגמרא (ברכות לא, סע"א):

”אמר רב המנונא, כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה. ”וחנה היא מדברת על לבה” – מכאן למתפלל שצריך שיכוין לבו. ”רק שפתיה נעות” – מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו. ”וקולה לא ישמע” – מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.”

ולכאורה, דרוש ביאור: במה נתייחדה תפילת חנה משאר תפילות שבתורה, אשר לכן דייקה התורה ללמדנו ממנה דווקא ”כמה הלכתא גברוותא” בתפילה? ואדרבה: הלא תפילת חנה היא בחלק הנביאים (דברי קבלה) שבתורה, ויותר מתאים היה, ללמדנו הלכות אלו, בריבוי התפילות הכתובות ב(חמשה חומשי) תורה – כמו תפילות האבות ומשה רבנו?!

היחוד והחידוש בתפילתה

לכאורה, היה אפשר לבאר, שייחודה של תפילת חנה, הוא בתוכן תפילתה ובקשתה – ”ונתת לאמתך זרע אנשים”. כי כיוון שהתפילה להיפקד בזכו”ק היא אודות דבר עיקרי וכללי, והוא דבר נעלה ביותר – עד שהוא מן המפתחות ש”בידו של הקב”ה”, ולא נמסרו ביד שליח (תענית ב, א) – לכן, נבחרה תפילה זו להיות יסוד ומקור ל”כמה הלכתא גברוותא”

בתפילה.

אך זה אינו, מאחר ואף תפילת יצחק (ורבקה), היתה על ענין עיקרי זה ממש – "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא"!

אלא, מוכרחים אנו לומר, שבתפילת חנה מצינו חידוש מיוחד וכללי יותר בגדר התפילה, כדלקמן.

מעלת התפילה על ברכה

ויובן זה, בהקדם ביאור כללי בגדר התפילה:

בהגדרת מצות התפילה מדאורייתא, נחלקו הפוסקים – אם התפילה התדירה שבכל יום, הוי בכלל מצות התפילה מדאורייתא, או שחיובה הוא רק מדרבנן (ראה חינוך מצוה תלג). אמנם, התפילה בזמנים מיוחדים, בהם צריך האדם לדבר מסוים (כמו בעת צרה וכדומה), הוי בכלל מצות התפילה מדאורייתא לכל הדעות.

ובטעם הדבר, יש לבאר – שמעלת התפילה אודות צורך מיוחד על התפילה שבכל יום, היא בכך שבה מתבטא עניינה העיקרי וחידושה של התפילה:

המשכת שפע מלמעלה עבור האדם, אפשרית באמצעות שני אופנים: ברכה (ע"י צדיק וכיו"ב) ותפילה; אמנם – המשכת השפע באמצעות הברכה, בכוחה להמשיך רק כפי המוקצב מלכתחילה עבור האדם (ורק, שלולא הברכה, היה נשאר השפע למעלה, וע"י הברכה נמשך השפע בפועל למטה).

[ראיה לכך, מברכת יעקב לבני יוסף:

בעת שהניח יעקב "ימינו . . על ראש אפרים . . ואת שמאלו על ראש מנשה", טענו יוסף: "כי זה (מנשה) הבכור, שים ימינך על ראשו" ! ויעקב השיבו: "ידעתי . . אולם אחיו הקטן יגדל ממנו". ולכאורה, מה השיב לו בזה? הלא הא גופא ביכולתו לפעול באמצעות הברכה, שמנשה "יגדל" מאפרים!

אלא – מכאן, שבכוח הברכה להמשיך את המוקצב כבר למעלה לבד, אך לא יתירה מזו].

משא"כ בכוח התפילה, הנה גם בעת שמצד המוקצב למעלה, אין מקום להמשכת שפע זה – פועלת התפילה להמשיך שפע חדש עבור האדם, יותר מן המוקצב עבורו מתחילה.

[וזהו פירוש נוסח התפילה "יהי רצון": אף אם מלכתחילה אין מקום למילוי הבקשה, מבקשים אנו שיתהווה ויתחדש ("יהי") למעלה רצון לכך] (החילוק בין ברכה ותפילה מבואר בלקוטי תורה

נמצא, שחידושה ועניינה העיקרי של התפילה, הוא בכך שפועלים על-ידה המשכה חדשה, גם בעת שמתחילה אין מקום להמשכה כזו.

לפי זה, מובן, שעניין זה שבתפילה, אינו מתבטא כל כך בתפילה היום-יומית על צרכי האדם התמידיים (מאחר ובה אין ניכרת פעולת שינוי (חידוש) מן ההנהגה הרגילה); אלא, דווקא בתפילה בעת צרה וכדומה, בה ניכר שפועלת היא שינוי בהנהגה, שתהיה ישועה והצלה מן הצרה – בכך ניכרת מעלת התפילה, שפועלת המשכה חדשה שלא הייתה שייכת קודם לכן.

שינוי עיקרי בטבע – ע"י תפילתה

לפי חילוק זה בין ברכה לתפילה, יובן ענין נוסף:

דהנה, אף שתפילה וגם ברכה, הם דברים שמוציא האדם כדיבור, מ"מ מצינו חילוק עיקרי ביניהם.

בתפילה הדין הוא דלא די במה שיוציא האדם את תיבות התפילה כדיבור, אלא ה"מתפלל צריך שיכוין לבו" (ברכות שם), ו"יפנה את לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה" (רמב"ם ה' תפילה פ"ד הט"ז).

ומבואר בזה (ראה ח' הגר"ח להל' תפילה שם, לקוטי שיחות חכ"ב עמ' 117 ואילך) דאין כוונת התפילה רק דין פרטי בתפילה, וכמו דין כוונת המצוות שבמצוות אחרות, אלא הוא עיקר המצווה שבתפילה. דכוונת האדם בלבו היא העושה את הדיבורים שמוציא בפיו ל"חפצא" של תפילה, ובלי זה אין דיבורים אלו בגדר תפילה כלל.

משא"כ בברכה לא מצינו שהכוונה עיקר, ודי בזה שמוציא את תיבות הברכה בפיו.

והטעם לזה, כי בתפילה פועל האדם רצון חדש כביכול אצל הקב"ה, שישפיע על האדם אף אם לא הי' צריך להיות כן מצד המוקצב לו מלמעלה.

וע"כ, כדי שיפעל כן אצל הקב"ה, צריך האדם לשנות טבעו, ולבטל עצמו כליל, ולפנות לבו מכל מחשבותיו ורצונותיו, עד שיעמוד בתפלה "כעבדא קמי" מארי" (שבת י, א).

וכאשר האדם משנה עצמו, אזי פועל אצל הקב"ה "כמים הפנים לפנים" (משלי כז, יט), שיהי' "שינוי" כביכול בהנהגה דלמעלה, ויושפע לו גם אם לא נקצב לו כן מלמעלה.

משא"כ בברכה, שהוא רק לפעול שהשפעה שנקצבה לו מלמעלה תומשך למטה בגילוי, די בזה שיוציא האדם בפיו ויגלה את מה שרוצה בלבו, ואזי גם מלמעלה יתגלה ויומשך מה שנצרך לו להאדם.

על פי יסוד זה מובן, שגודל מעלת התפילה, הוא לפי ערך גודל השינוי והחידוש הנפעל על ידה.

והנה, אע"פ שגם בתפילה על עצירת גשמים או רפואת חולה וכיו"ב, פועלים שינוי וחידוש בהנהגה (שירדו גשמים ויתרפא החולה) – אין זה מגיע למעלת השינוי והחידוש שבתפילת העקרה להיפקד בבנים. כי: ירדת גשמים וריפוי החולה, הם דברים שבסדרי הטבע (ורק שבזמן מסוים נעצרו הגשמים, ונמנעה הרפואה מן החולה). אמנם, לידת בנים על ידי (עקר ו)עקרה, זהו שינוי וחידוש שהוא היפך סדר הטבע, שבראם הקב"ה באופן כזה, ומובן, שבזה מתבטאת מעלת התפילה (הפועלת שינוי וחידוש) ביתר שאת.

אמנם, תפילת חנה הייתה מיוחדת אף בזה גופא:

תוכן תפילת חנה היה "ונתת לאמתך זרע אנשים". ומפרש רש"י: "צדיקים". כלומר: בקשתה לא הייתה עבור בנים סתם, אלא לבנים צדיקים דווקא.

וכונתה בזה, לא רק שיהיה צדיק בכוח (שיזכה לנשמה של צדיק), אלא גם צדיק בפועל. כפי שאמרה בנדרה (שבהמשך תפילתה): "ונתתיו לה' כל ימי חייו". כלומר: שיהיה נתון לה' בפועל כל ימי חייו.

וכיון שנתמלאה בקשתה זו, ומתפילה זו נולד שמואל, שהיה בפועל נתון לה' כל ימי חייו – מסתבר לומר, שזהו מכיוון שמילא הקב"ה את בקשתה.

ובזה הוא חידושה המיוחד של תפילת חנה. מאחר ובקשתה זו, אינה רק היפך הנהגת הטבע שהנהיג הקב"ה בעולם, אלא, כביכול, למעלה גם מההגבלות שקבע הקב"ה בתורה:

ידועים דברי הגמ' (נדה טז, ב), שקודם הלידה נקבע למעלה, מה יהיו קורותיו של האדם – גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עניי". אמנם, "צדיק ורשע לא קאמר", כיון ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", והבחירה באם להיות צדיק או רשע, ניתנה בידי האדם.

לפ"ז נמצא, שבתפילת חנה ל"זרע אנשים" – "צדיקים", פעלה דבר שהוא שינוי וחידוש גם בגדרי והגבלות התורה. מאחר ועל פי התורה, אין שייך לקבוע שיהיה האדם צדיק, אלא מוכרח לינתן זה לבחירתו, ובתפילתה, פעלה שינוי וחידוש אף בזה!

[ובפרט, שזהו שינוי וחידוש בדבר עיקרי ביותר. מאחר ועניין הבחירה "עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה" (רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ג)].

לכן, נבחרה תפילת חנה דווקא ללמוד ממנה "כמה הלכתא גברותא" בתפילה – מאחר ובה מודגש באופן מיוחד ביותר, חידושה העיקרי של התפילה, לפעול שינוי וחידוש, כנ"ל.

ראש השנה – ביום בריאת האדם

והנה, מכיון שראשית ותחילת העבודה בתשובה – היא תשובה מיראה, יראת העונש, לכן אין תוקעין ברה"ה שחל בשבת: דמאחר וקדושת שבת מגנת מפני העונשים (ראה דרך מצותיך (להצ"צ) מצות לא תבערו אש (פט, א ואילך)), לא שייכת יראת העונש.

אבל, "במקדש – היו תוקעין": "מקדש" קאי על "בית המקדש" הפרטי שבתוך האדם ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" (שלי"ה סט, א. ועוד)), וכאשר הוא בבניינו – שעומד הוא בדרגה נעלית ושייך כבר לתשובה מאהבה (ולא רק מיראת העונש), אזי – "תוקעין", כי אז אפשר לו לעשות תשובה גם בשבת.

עבודת ה' באתכפיא או באתהפכא?

ישופר של רייה של יעל פשוט .. רייה
אומר ברייה היו תוקעין בשל זכרים כפופים
(רייה כו, ב)

בענין השופר דר"ה, נחלקו בגמ': ת"ק ס"ל "שופר של ר"ה של יעל פשוט", ואילו ר"י אומר "בשל זכרים כפופים". וטעם פלוגתתם מבואר בגמ': "מר סבר כמה דכיף איניש דעתי' טפי מעלי ("בתפילתו פניו כבושים לארץ טפי עדיף" (רש"י)) ומר סבר כמה דפשיט דעתי' טפי מעלי". וההלכה נפסקה דבעינן כפופים.

ביאור הפלוגתא ע"ד החסידות:

קביעות ראש השנה אינה ביום בריאת העולם (כ"ה אלול (ויק"ר רפכ"ט)) אלא ביום השישי לבריאה – יום בריאת האדם (א' תשרי).

והטעם לזה:

בריאת העולם עצמה איננה סיבה לשמחה ויום-טוב, היות ואדרבה, העולם מעלים ומסתיר על אור האלקות. בעולם לא נרגש שמציאותו היא מצד הקב"ה, ועד שנותן מקום לא רק לדעה כוזבת ד"שתי רשויות הן" (ראה ב"ר פ"ח, ה), אלא אף ש"אני ואפסי עוד" (ע"פ ישעי' מז, ח. צפני' ב, טו).

משא"כ כשמגיע יום בריאת האדם, שלו ניתן הכח להביא בעולם את האור האלוקי, ע"י הנהגתו בו ע"פ תורה – אזי זהו סיבה לקבעו כיום זיכרון.

תקיעת שופר בביהמ"ק הפרטי

"יו"ט של רייה שחל להיות בשבת במקדש
היו תוקעין אבל לא במדינה"
(רייה כ"ט, ב)

י"ל בזה ע"ד הדרוש:

תקיעת שופר ענינה הוא – תשובה. וכמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד), אשר הרמז בתקיעת שופר הוא "עורו ישנים משנתכם . . . וזכרו בוראכם וחזרו בתשובה".

תשנ"ט) בהוספות סקצ"ג ואילך), שהוא ע"ד בן הצועק "אבא אבא הצילני".

כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע מליובאוויטש סיפר, אשר פעם שלח כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע את משמשו להודיע להציבור בבית-המדרש – אשר העיקר אינו כ"כ הענין ד"אבא אבא הצילני", אלא הענין ד"צועק".

ביאור הענין:

בצעקת הלב ב' ענינים: א) הצעקה עצמה. ב) התוכן שמכניסים בהצעקה. וזה בא ללמדנו, שהעיקר הוא לא התוכן שמכניסים בהצעקה, אלא הצעקה גופא.

בתוכן שמכניסים בהצעקה אין הכל שוים, אבל הצעקה עצמה – הרי זה ענין השייך לכאו"א מישראל. ייתכנו חילוקים אם זהו "קלא פנימאה דאשתמע", או "קלא פנימאה דלא אשתמע" (ראה זח"א נ, ב. רי, א), אבל עצם הצעקה, הרי כל יהודי בנפשו פנימה – צועק הוא.

"פשיט": ישנו אופן עבודה בו אדם מפשיט עצמו מן הרצונות, שלא יהי' לו רצון בשום דבר. וממילא – נפטר הוא גם מן הרצונות הזרים; משא"כ "כייף" – היינו שיש לו רצונות, וגם רצונות זרים, ומ"מ הרי הוא כופה את עצמו ונמנע מהם.

והנה, להלכה נפסק כהדעה ד"כמה דכייף איניש דעת' טפי מעלי":

והטעם לזה – מאחר שבאופן הא', בו הוא מופשט מענין הרצונות – אזי אי אפשר לדעת מה יהי' עמו כאשר כן יהיו לו רצונות, דאפשר שאז יהי' לו רצון גם לדברים זרים. ולכן, תכלית עילוי ושלמות העבודה היא העבודה דכייף דוקא – דהגם שיש לו רצונות, מ"מ הוא כופה את עצמו.

העיקר הוא ה"צועק"

ישנו משל ממורנו הבעש"ט ז"ל על ענינה של תקיעת שופר (כתר שם טוב (הוצאת קה"ת

שמחה בעבודת הימים הנוראים

כללות העבודה ד"ימים הנוראים" היא בקו היראה. אמנם, מצינו אשר גם העבודה דיראה צריך שיהי' בה ענין השמחה, וכמש"כ : "וגילו ברעדה" – גם ה"רעדה" (יראה), צריכה להיות מתוך שמחה ("גילו"): ואדרבה – הכתוב פותח ב"גילו" תחילה, ולאח"מ באה ה"רעדה". כלומר, שתחילת העבודה צריכה להיות בשמחה דוקא.

ביאור הענין:

עבודת ראש השנה היא, לקבל על עצמו עול מלכותו ית', להיות עבדו ולעשות כל רצונו. והנה, באם יתחיל האדם את עבודתו "ברעדה" – יתכן שלא תבוא ההתעוררות לעבודה עצמה: כי כאשר יעשה חשבון-צדק בחודש אלול על כל עניניו הלא טובים שהיו במשך השנה, ורואה שהנהגתו הייתה שלא כדבעי, ויוסיף לעשות חשבון-צדק על העבודה דחודש אלול גופא, שגם בחודש המיוחד שנתן הקב"ה כדי לתקן את כל השנה כולה, לא הייתה הנהגתו כדבעי – אזי יבוא לתנועה של הכנעה ושפלות גדולה ביותר, – כמשל "העני ומדוכא ביסורים" . שאינו צריך שום התעוררות לבכות", "כשנוכר . על רוב דחקו יבכה במר נפשו תיכף כו" –

ועד כדי כך, שלא יוכל להעזי ולבקש מהקב"ה להיות מלך ולקבל אתו לעבד ! – לא זו בלבד שלא יוכל לדרוש ולטעון שצריכים לקבלו לעבד, אלא לא יכול אפילו לבקש זאת בתורת צדקה. לא תהי' לו החוצפה וההעזה לבקש מהקב"ה – אפילו בתורת צדקה – שיקבלו לעבד !...

וגם כשהקב"ה כבר מוחל לו, ומוכן ליתן לו מבקשו מבלי הבט אם ראוי הוא לכך אם לאו, הרי עדין צריך להיות "פשט העני את ידו", ובמילא, צריך שיהי' לו "כלי" שעל ידו יוכל לקבל – וכיון שכן, נשאלת השאלה: במה יכול לקבל ("מיט וואס וועט ער נעמען, מיט וואס") ? !...

ולכן, צריכה להיות ההתחלה מתוך שמחה ("גילו") דוקא – שפורצת גדר :

ע"י השמחה נעשית אצלו פריצת גדרים – אשר מבלי להתחשב במעמדו ומצבו, יקיים את ציווי הקב"ה : "אמרו לפני בר"ה מלכיות, כדי שתמליכוני עליכם" !

וכאשר יהודי אינו מתחשב במעמדו ומצבו ואומר מלכיות, אזי מתנהגים עמו מלמעלה באופן כזה – שלא מתחשבים במעמדו ומצבו אם הוא ראוי אם לאו, אם הוא 'כלי' ויש לו במה לקבל אם לאו, ונותנים לו כל הענינים – גם ה'כלים' לקבל ההשפעות, כמ"ש "והוא יכלכלך", היינו, שהקב"ה נותן גם את הכלים ("יכלכלך") – לא מצד מעלת עבודתו, אלא מצד הענין ד"יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה" – בחירת הקב"ה בבניו אהוביו, בני ישראל.

ובמה בשופר

בפלוגתת הראשונים בהא דתקיעות וברכות מעכבות

יבאר הא דנחלקו אי ברכות ותקיעות מעכבות זא"ז או שרק תקיעה אחת מעכבת חברתה וכן בברכות, דתלוי בב' הדרכים שבריטב"א לענין "ובמה בשופר" / יתלה הפלוגתא בגדר אמירת הפסוקים אי הוי קיום הברכה או רק תוספת / יבאר דלב' הפירושים "ובמה בשופר" קאי בתקיעות עצמן, אבל לרש"י יתבאר בזה אף טעם לאמירת פסוקי שופרות

**יבאר הא דנחלקו אי ברכות ותקיעות מעכבות זא"ז או שרק תקיעה אחת מעכבת חברתה
וכן בברכות, דתלוי בב' הדרכים שבריטב"א לענין "ובמה בשופר"**

מפרש"י (שם, לד, ב) ד"ה תקיעות) שכתב "אם בירך ולא תקע", משמע, שהתקיעות מעכבות הברכות וכן הברכות מעכבות התקיעות²; אבל התוס' (שם לג, ב ד"ה שיעור) (וכן ברא"ש (ר"ה פ"ד סי"ד) ור"ן (לרי"ף ר"ה שם (וכן בחי' הר"ן שם). — וכ"ה בר"ח ר"ה שם. רי"ף שם לפניו — לד, א. רשב"א וריטב"א שם)) פי' "תקיעות וברכות מעכבות זו את זו, היינו שהתקיעות מעכבות

א. איתא במס' ר"ה (קרוב לסופה, לד, ב): "תנו רבנן תקיעות וברכות של ר"ה. . מעכבות, מאי טעמא אמר רבה אמר הקב"ה אימרו! לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה בשופר".

ופליגי רש"י ותוס' בפירוש דברי הברייתא "תקיעות וברכות. . מעכבות":

(1 ברייתא, הובאה גם לעיל במס' ר"ה טז, סע"א (וראה גם תוספתא ר"ה פ"א, יא. ספרי בהעלותך י, י). — ובהגהות חשק שלמה לר"ה שם (טז, א) תמה דשם היא ברייתא וכאן היא מימרא דרבה (ומסיים: ודוחק לומר שרבה לא שמיע לי' ברייתא זו^א). ולכאורה יש לומר, שהחידוש בדברי רבה הוא רק במה שענין זה הוא טעם להדין דמעכבות זא"ז, אבל לא שחידש בעצמו גוף הענין (ואולי יש לדחות, דלפירוש זה הול"ל "אמר רבה, כדתניא כו" וכו"ב. וברי"ף (ורא"ש. וכן בריטב"א שהובא להלן הערה 10) הגירסא "כדרבא, דאמר רבא א"ל הקב"ה כו"). (2) וכן מובא בתוספתא מנחות (פ"ו, ו) — ראה חסדי דוד ומצפה שמואל לתוספתא שם (וראה מנחת ביכורים שם). צפע"נ על הרמב"ם הל' שופר ספ"ג.

א. אבל להעיר, שבתוספתא לפנינו לא הובא הסיוע "ובמה בשופר" (וראה ריא"ז שבהערה 40) [והברייתא דספרי בהעלותך שם היא בסגנון שונה, שבה מבאר הסדר דמלכיות זכרונות ושופרות. ע"ש] — וראה לקמן בפנים שלדעת רש"י עיקר כוונת רבה (לענין ברכות ותקיעות מעכבות זא"ז) היא לסיוע זה "ובמה בשופר".

אבל לדבריו, ד"ובמה בשופר" קאי אלפניו, ובא רק לומר דבעינן תקיעה ביחד עם זכרונות ומלכיות – עדיין לא ידענו אפסוקי שופרות עצמם).

ומתרץ בשני אופנים:

(א) "דלא צריך (ליתן טעם על פסוקי שופרות) דהא פשיטא, דכיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר". (ב) ד"ובמה בשופר" פירושו פסוקי שופרות⁶, ולא התקיעות, ש"ברכת השופרות היא ע"ש השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה. וכך לשון התוספתא (ר"ה פ"א "הנ"ל הערה 2). הובא גם ברשב"א שם): שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה, כלומר בהזכרת תרועה" – והיינו, ש"ובמה בשופר" פירושו שע"י אמירת פסוקי שופרות עולות התפלות (דמלכיות וזכרונות) לפני הקב"ה.

ונמצא, שיש שני אופנים לפרש "ובמה בשופר", דלפירוש הא' הכוונה היא לבאר הטעם שתוקנים באמירת פסוקי מלכיות וזכרונות⁷ – שהטעם הוא כי "ובמה בשופר" ("ובמה ראוי להמליכו ולהזכיר כו', בתקיעת שופר")⁸; ולפירוש הב' ה"ז טעם על אמירת פסוקי שופרות (שע"י אמירת פסוקי שופרות ("הזכרת תרועה") "תעלה תפלתכם").

ובזה יש לתלות פלוגתא הנ"ל בפירוש "תקיעות וברכות" . מעכבות – אי התקיעות מעכבות

זו את זו והברכות מעכבות זו את זו, כשמברך מלכיות וזכרונות ושופרות מברך שלשתן או לא יברך כלל, וכן תקיעות שברים תרועות אי בקי בשלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע" – אבל אין הברכות מעכבות התקיעות, וכן התקיעות אינן מעכבות את הברכות.

ועד"ז פליגי הרמב"ם והראב"ד, שהרמב"ם (הל' שופר ספ"ג³) כ' להדיא ש"התקיעות אינן מעכבות את הברכות והברכות אינן מעכבות את התקיעות", והראב"ד השיג ד"של ר"ה מעכבות זו את זו", וכוונתו כדעת רש"י (לח"מ שם. ועוד), שהברכות מעכבות לתקיעות והתקיעות לברכות⁴.

ובפשטות נראה דאפילו בפירוש המשך דברי הגמ' בטעמא דדינא, "מ"ט כו" אמרו לפני . . מלכיות וזכרונות ושופרות, מלכיות כו' זכרונות כו' ובמה בשופר".

דהנה בפירוש סיום המאמר "ובמה בשופר" כ' הריטב"א (לר"ה טז, א⁵) ד"אכולהו קאי [היינו, הן על מלכיות והן על זכרונות], במה ראוי להמליכו ולהזכיר זכרונכם לפני, בשופר . . והיינו דעבדינן נמי תרועה במלכיות כו". והקשה, שא"כ נמצא ש"עדיין לא נתן טעם לפסוקי שופרות" (דבשלמא אי אמרינן דהוא ענין בפ"ע, "בשופר", יתפרשו דברי הש"ס דניתנו כאן טעמים לג' הדברים, הן פסוקי מלכיות הן פסוקי זכרונות והן פסוקי שופרות.

(3) וכן נפסק להלכה בטור ורמ"א או"ח סתקצ"ג ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. (4) וראה ביישוב קושיות התוס' (ורא"ש ור"ן) הנ"ל על דעת רש"י – חסדי דוד לתוספתא מנחות שם. ערוך לנר לר"ה שם (לד, ב). צפע"נ על הרמב"ם שם. ועוד. (5) וראה גם ח' הרשב"א (החדשות – נ. י., תשכ"א. ירושלים, תשמ"א) שם. ספר הפרדס לרש"י הל' ר"ה (הוצאות עהרנרייך – ע' ריזח. וראה הערות המו"ל לח' הרשב"א הנ"ל). (6) בריטב"א שם "ובמה בשופר ממש ובפסוקי שופרות" (ועד"ז כ' לקמן לד, ב – נעתק לקמן הערה 10), ומשמע שמפרש ש"ובמה בשופר" כולל ב' ענינים, טעם לתקיעה במלכיות כו', וטעם על אמירת פסוקי שופרות. ואכ"מ. (7) ובפי' הא' בס' הפרדס שם פי' "אמרו לפני מלכיות וזכרונות ושופרות" – "אמרו מלכיות וזכרונות בשופרות". (8) וראה הרמב"ן במלחמות (ר"ה פ"ד – לד, א) "שהברכות מעיקרן בתקיעות תקנו אותן כדמיתיה עלה . . אמרו לפני . . ובמה בשופר".

וזהו הטעם ש"תקיעות וברכות . . מעכבות" — היינו שמעכבות זו את זו, כיון ששלמות אמירת הברכות "ובמה" היא — "בשופר", ע"י התקיעות.

משא"כ להתוס' (ושאר ראשונים) דס"ל שרק הברכות עצמן מעכבות זא"ז, וכן התקיעות עצמן (אבל אין הברכות מעכבות את התקיעות וכן התקיעות אינן מעכבות את הברכות), ס"ל¹⁰ שגם סיום הברייתא "ובמה בשופר" הוא טעם על אמירת פסוקי שופרות¹¹, ונמצא שכוונת הברייתא היא רק לבאר טעם אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות (והקשר בין ג' סוגי ברכות אלה) — וה"ז הטעם שג' הברכות מעכבות זא"ז¹².

הברכות והברכות התקיעות או שהכוונה רק לומר דהתקיעות עצמן מעכבות זא"ז וכן הברכות עצמן מעכבות זא"ז:

הטעם דרש"י (וכן הראב"ד) פ"י שהברכות מעכבות את התקיעות (וכן התקיעות את הברכות), הוא לפי שמפרש "ובמה בשופר" בפשטות (וכדרכו של רש"י דאזיל בדרך הפשט), דקאי על תקיעת שופר⁹ (כפירוש הא' הנ"ל), שלפירושו זה נמצא כוונת ברייתא זו להדגיש (גם) התלות של הברכות בתקיעות, דזהו תורף דברי הברייתא, ד"במה" נשלמת אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות להיות כראוי — "בשופר" (שלכך תוקעים בעת אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות, כפירוש הא' בריטב"א).

יתלה הפלוגתא בגדר אמירת הפסוקים אי הוי קיום הברכה או רק תוספת

"כל העוסק בתורת כו' כאלו הקריב כו'" (או כהא דדרשו (שמו"ר פ"ל, ט) עה"פ (תהלים קמז, יט) מגיד דבריו ליעקב גו', שהקב"ה מקיים (כביכול) מה שכתוב בתורתו, ואמירת פסוקי מלכיות וכו' הוי קיום "פסק דין" התורה¹³ שצ"ל ענין המלכות וענין הזכרון), או נאמר דההמלכה עצמה מתקיימת באמירת התפילה ובקשה ד"מלוך על העולם וכו'", "זכרנו וכו'", ואמירת פסוקי מלכיות וזכרונות היא רק תוספת אחרת שתקנו להביא "ראי" מן התורה על ענינים אלו שמבקשים בתפילה.

אמנם, לענין פסוקי שופרות לא ייתכן לחקור

ב. ונראה לבאר בזה בעמקות יותר, דיסוד הפלוגתא אי "ובמה בשופר" קאי על תקיעת שופר, או שזהו טעם לאמירת פסוקי שופרות, הוא מפלוגתא אחרת בגדר הא דתקנו אמירת הפסוקים בכלל במלכיות זכרונות ושופרות.

דהנה, יש לחקור במהות אמירה זו, אי הפסוקים הוו מעיקר הדבר דהם המה קיום הענין, וכגון לענין מלכיות שאמירת הפסוקים היא ההמלכה עצמה, ובה מתקיים מעשה ד"תמליכוני" כפשטות ל' הברייתא ("אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני כו' זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם כו'"), וע"ד הא דאמרו (מנחות בסופה)

(9) וכמפורש בספר הפרדס (לרש"י) שם. ע"ש. (10) וכמפורש בריטב"א ר"ה שם (לד, ב) "אברכות קיימינן . . אמאי מעכבות, ומהדרין כדבא כו' כלומר שיש להם סדר לעכב כו' כדקאמר במה בשופר בשופר ממש וברכות שופר כדאמר מעיקרא אמרו לפני כו' . . ." (11) כפשטות המשך לשון הברייתא, שמשמעה שבא לבאר טעם אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות. (12) ולפ"ז, טעמו של רבה הוא רק על ברכות מעכבות זא"ז ולא על תקיעות. ובר"י מלוניל (בגנזי ראשונים — ירושלים, תשכ"ג) לר"ה שם: וכיון שהברכות מעכבות כו' תקיעות נמי כו'. וראה ערוך לנר ר"ה שם. (13) עיין סידור עם דא"ח (רלח, ב). המשך וככה תרל"ז פרק פב (ושם פפ"ג).

פסוקי שופרות (דהא הפעולה ד"שופרות" ודאי אינה ע"י אמירת פסוקי שופרות אלא ע"י התקיעה בפועל, כנ"ל, וא"כ א"א לומר דשלימות המלכיות וזכרונות עצמן) (שהיא אמירת הפסוקים לדרך זו) תהי' ע"י אמירת פוסקי שופרות שהיא ודאי אינה "שופרות" (בעצמה) — ולאופן זה, הסיום ד"ובמה בשופר" ודאי קאי על מה שתוקעין בעת אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות, דהטעם הוא משום "ובמה בשופר" (כנ"ל ס"א);

משא"כ לדרך הב', דאף אמירת הפסוקים דמלכיות וזכרונות עצמה אף היא אינה מעיקר הדבר, רק להביא רא'י מן התורה על ההמלכה והעלאת הזכרון שנעשים ע"י התפילה, אזי שפיר יש לפרש דגם "ובמה בשופר" יתפרש כטעם על אמירת פסוקי שופרות, שמביאים רא'י מן התורה על פעולת ענין השופר.

ועפ"ז, גם להפירוש ש"ובמה בשופר" הוא טעם על אמירת פסוקי שופרות, אין צריך לדחוק שהפירוש דהתיבות "ובמה בשופר" היינו פסוקי שופרות (היפך הפירוש הפשוט דתיבות אלו, דקאי על התקיעה בשופר) — רק יש לומר דאף לדרך זו התיבות "ובמה בשופר" עצמן יתפרשו שהענינים דמלכיות וזכרונות נפעלים ע"י תקיעת שופר, אלא שלשיטה זו הובא ענין זה גופא ד"ובמה בשופר" בתור נתינת טעם לאמירת פסוקי שופרות. ר"ל, דכיון שכל עניני ר"ה נפעלים ע"י תקיעת שופר [וכנרמז גם בלשון חז"ל (משנה ר"ה כו, ב) "מצות היום בשופר", והיינו שתקיעת שופר היא המצוה העיקרית דכל היום, כולל כל עניני יום זה¹⁴] — לכך אומרים פסוקי שופרות, להביא רא'י מן התורה על תוכן ענין השופר.

[בסגנון אחר קצת: הכוונה דאמירת פסוקי שופרות, אינה רק מגדר הבאת רא'י סתם

כנ"ל, דבזה פשוט שעיקר המעשה ד"שופרות" אינו כלל אמירת פסוקי שופרות בעצמה, אלא ודאי ע"י תקיעת שופר נעשה המעשה ד"שופרות", ואמירת הפסוקים הוי תוספת לקיום "שופרות" עצמו.

והנה, אי ניזיל כאופן הא' הנ"ל, שאמירת פסוקי מלכיות וזכרונות היא עצמה פועלת המלכת הקב"ה ועליית זכרונו לפניו, נצטרך לומר, שאמירת פסוקי שופרות היא בגדר שונה מאמירת פסוקי מלכיות וזכרונות, דפסוקי שופרות ודאי אומרים אותם רק בדרך טפל לתקיעת שופר (בלשון הריטב"א הנ"ל ד"כיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר"), משא"כ מלכיות וזכרונות הוו עיקר הדבר;

אבל באם נאמר כדרך השני' הנ"ל, שגם אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות אינה אלא להביא רא'י"י על הבקשה והתפלה ד"תמליכוני... יבא לפני זכרוניכם", ולא זהו עיקר הדבר עצמו (רק הוא כהבאת רא'י מן התורה על הדבר עצמו) — הרי גם אמירת פסוקי שופרות היא מגדר אחד עם מלכיות וזכרונות, שמביאים רא'י מן התורה על הפעולה ד"שופרות".

ובהא קמיפלגי הראשונים שחלקו לענין פירוש "ובמה בשופר" כנ"ל (אי קאי אתקיעות או אפסוקי שופרות), היינו דנחלקו בחקירה זו בגדר אמירת פסוקי זכרונות ומלכיות, ומזה נסתעפו שיטותיהם דלעיל היאך יתפרש "ובמה בשופר" שבש"ס:

לאופן הא' הנ"ל ש"אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני כו' זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם כו'" מיירי בעיקר הדבר דמלכיות וזכרונות, דאמירת הפסוקים היא היא ההמלכה והעלאת הזכרון, א"כ הוא בגדר אחר עם אמירת פסוקי שופרות, ולזה א"א לפרש ד"ובמה בשופר" הוי נתינת טעם אאמירת

(14) ע"ד משנ"ת במ"א בנוגע לפורים, שהם "ימי משתה ושמחה", שזהו תוכן כל עניני היום.

"ובמה בשופר", שבזה מודגש תוכן ענין השופר וכחו, שעל זה (תוכן ענין השופר) מביאים ראיה מן התורה בפסוקי שופרות].

שחייבים לתקוע בשופר בר"ה, אלא גם ראיה מה"ת על תוכן ענין השופרות, ולכן אמרו בש"ס (כטעם על אמירת פסוקי שופרות)

ביאר דתקיעת שופר בעת המלכת מלך הוא כי ההמלכה נפעלת ע"י התקיעה, ועפ"ז יוסיף ביאור בשיטת רש"י

ויש להוסיף בזה טעם לשבח, שהתוכן דב' משלים הנ"ל הוא בהתאם לב' הענינים ד"מלכיות" ו"זכרונות", דהנה, לביאור הראשון ענין התקיעה הוא מעשה האדם, ששב וצועק בקול פשוט ומקבל על עצמו עול מלכותו ית' — ודא גופא ד"תמליכוני עליכם"; ולביאור השני מודגש בזה הזכרת מעלתם של ישראל שקבלו התורה — והוא עצמו של "יבא לפני זכרוניכם לטובה".

נמצא השופר טומן בעצמו תוכן וענין מלכיות וזכרונות עצמם.

ועפ"ז מחזור יותר הפירוש הנ"ל ד"ובמה בשופר", שהוא הוא תוכן ענין השופר עצמו, דב' הענינים ד"תמליכוני עליכם" ו"יבא לפני זכרוניכם לטובה", מתקיימים בפועל¹⁵ ע"י השופר — שהרי השופר הוא דוגמת הצעקה בקול ("תמליכוני עליכם"), וכן להזכיר נתינת התורה ("יבא לפני זכרוניכם לטובה"), כמובן מב' משלים אלה.

וזהו פשטות טעמו של רש"י (והראב"ד) שהברכות והתקיעות מעכבות זא"ז — כיון שתוכן ברכות אלו נעשה בפועל ע"י תקיעת השופר עצמה.

ג. ויש להוסיף ביאור בשיטת רש"י (והראב"ד) שפירשו דברכות מעכבות את התקיעות (וכן להיפך) — בהקדם המשך פירוש הריטב"א הנ"ל ב"ובמה בשופר", וז"ל: "במה ראוי להמליכו ולהזכיר זכרוניכם לפני — בשופר, שכן כתיב¹⁵ ויתקעו העם בשופרות וימליכו את שאול עליהם למלך, ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע" (ברכות נח, א)¹⁶.

דבפשטות אין הכוונה במ"ש "במה ראוי להמליכו", שתקיעת השופר עצמה היא בגדר המלכת המלך, רק ודאי הכוונה דבעת ההמלכה ראוי גם לתקוע בשופר. ולפ"ז צריך ביאור לכאורה בלשון "ובמה בשופר", שמשמעו, דההמלכה והעלאת הזכרון עצמן הן ע"י השופר.

ומובן ע"פ שני הביאורים שהובאו בספרים לענין תוכן תקיעת שופר, דבדרך אחת נתבאר¹⁷, שהוא כמו בן המלך המשמיע קולו לפני אביו המלך אחר שנתרחק הימנו, שע"י התקיעה ייזכר לפניו ויחזירו אביו לביתו. ועוד מבואר בדרך אחרת (בס' קדושת לוי דרוש לר"ה ד"ה בחצוצרות), שהוא להזכיר קול השופר דמ"ת, שעל ידו תזכר בעליונים קבלת התורה ע"י ישראל ויתכפר להן.

(15) וכבר העירו שצ"ע מקומו. וראה מ"א (א, לד. לט) בנוגע לשלמה. ועוד. (16) ראה גם טעם הראשון של הרס"ג לתק"ש — באבורהם במקומו. (17) הועתק גם בהוספות לכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) ס"י קח. (18) ועפ"ז יש לקשר סוף המס' להתחלתה — כי ע"פ המבואר בפנים נמצא שהחילוק בין ברכות ותקיעות הוא כהחילוק בין "בכח" ו"בפועל", שבאמירת פסוקי מלכיות ישנם הענינים רק "בכח", וע"י השופר נעשים בפועל — וההלכה שמעכבות זא"ז, כי אין מספיק ה"בכח" אלא צ"ל ה"בפועל" ("ובמה בשופר"). וכן בתחילת המס' מודגש הענין ד"בכח" ו"בפועל", כמבואר במ"א בטעם פלוגתת ב"ה וב"ש בריש המס' בנוגע לר"ה לאילן, אם הוא בא' בשבט או בט"ו בו, דפליגי אי אזלינן בתר "בכח" או אזלינן בתר "בפועל" (ראה בארוכה לקו"ש ח"א ס"ע 146 ואילך. ח"ו ע' 70 ואילך. ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 650 ואילך).

ההוראה מחנה – חינוך הילדים

בהפטרות ר"ה מסופר אודות אלקנה, שהי' עולה בכל שנה ושנה למשכן בשילה, ועמו הי' מעלה את כל משפחתו, עבדיו ושפחותיו וכו', והי' עושה זאת ברעש גדול, כדי שגם אחרים ישמעו זאת ויעלו ג"כ, ובכל שנה ושנה הי' הולך בדרך אחרת, וכל זאת כדי לגרום ליותר ויותר אנשים לעלות לרגל.

בהמשך מסופר, שאחר שאשתו חנה ילדה את בנה שמואל, "וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאותיו ונראה את פני ה' וגו'".

ולכאורה, מדוע ויתרה חנה על העלי' לרגל, רק כדי להיות עם בנה – הרי בשעת העלי' לרגל הי' גילוי אלקות, "כדרך שבא לראות כך בא ליראות" (חגיגה ב, א), ובפרט שחנה היתה נביאה, ובודאי שהעלי' לרגל אצלה היתה בדרגה נעלית ביותר? ובנוגע לבנה הילד, הנה ע"פ משמעות הכתוב והמדרשים, הי' אלקנה אדם עשיר, והי' יכול לשכור מינקת עבור שמואל, וחנה תעלה לרגל?

אלא מכאן הוראה עד כמה גדלה מעלת ההתעסקות בחינוך הילדים:

אף שגדלה מעלת העלי' לרגל, הנה מכיון שהיא בעצמה לא תתעסק בגידול וחינוך הילד באותה שעה, ויש חשש שיוגרע (ולו במעט ולזמן קצר) בחינוך הילד, ראוי לוותר גם על דבר נעלה כעלי' לרגל, ע"מ להתמסר לגמרי להתעסקות בחינוך.

סיבת קביעת ר"ה ביום השישי לבריאה

יזה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון

(נוסח תפילת מוסף לר"ה)

בריאת העולם היתה בכ"ה אלול, וא"כ מדוע נקבע ר"ה דוקא ביום השישי לבריאה שהוא יום ברוא האדם, ועד שנקרא "תחילת מעשיך"?

הביאור בזה:

אמרו חז"ל (ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ) שהטעם לבריאת העולם הוא כיון ש"נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", והיינו, שתכלית הבריאה היא, שבני ישראל ע"י תורה ומצוות יבררו ויזכרו את העולם עד שהעולם יהי' מכון ומדור לשבתו ית'.

ולכן נק' יום ו' למע"ב "תחלת מעשיך", כי בו נברא האדם, שעל ידו התחילה שלמות

ומטרת הבריאה. ולכן מצינו שפעולתו הראשונה של אדה"ר היתה להמליך את הקב"ה (לא על עצמו בלבד, אלא) על כל העולם כולו – כמארז"ל (זח"א רכא, ב) שאדה"ר קרא לכל הברואים "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו".

ומזה הוראה לכאו"א: כדי להשלים את מטרת בריאתו אין מספיק לשאוף לשלימות בעצמו בלבד, ולא לשם כך נקרא יום בריאת האדם תחילת מעשיך, אלא דוקא מחמת השלימות שהאדם פועל בכל הבריאה, ועל

— חיות כל האברים כלולה בו ונמשכת ממנו (ראה תניא פנ"א), כך יום ר"ה כולל בתוכו חיות כל ימי השנה, כולם נכללים בו בהעלם, ואח"כ מתחלקת החיות בגילוי לימים פרטיים.

ויש לומר שזהו אחד מטעמי האזהרה שהוזהרנו ע"י רבותינו (סה"מ תרצ"ז ע' 310) לייקר את הזמן בימי ראש-השנה ביותר, כי השעות והרגעים בימים האלו כלליים הם, ונעלים על שאר ימות השנה, ולא רק בכמות כי אם גם באיכות, וכדוגמת חומר המוח שבראש — לגבי חומר שאר אברי הגוף, שהמוח כולל בתוכו חיות כל האברים, ופגיעה הכי קטנה במוח ר"ל, פוגעת באברים התלויים בו.

האדם להשלים ייעודו ולפעול בכל הברואים השלימות הנדרשת להביא ל"וידע כל פעול כי אתה פעלתו . . ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך וכו'".

גופא בתר רישא אזיל

ראש השנה נקרא בשם "ראש" השנה ולא "תחילת" השנה — משום שהוא כמו 'ראש' לגבי הגוף — שאר ימות השנה: כמו שהראש

"בשני הימים דר"ה הבעל"ט, משעה אחת קודם תפלת המנחה של ערב ר"ה עד תפלת ערבית במוצאי ר"ה, הנה כל אחד ואחד מכם ישקוד באמירת תהלים לילה ויום, כי בשני ימים אלו צריכים להיזהר מדיבורי חול עד קצה האחרון, למעט בשינה ולהרכות בתפלה ובתחנונים מקרב ולב עמוק, ובכל רגע פנוי לאמר תהלים".

(מכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לתלמידי הישיבות, י"ג אלול תרצ"ז)

דרכי החסידות

אמרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נ"ע

ראה, חטוף, יש לך עוד עשרים ושנים, רגעים

פעם נכנסתי אל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק ביום שני של ראש השנה בערב לפני [שאמר את] המאמר – היה זה אחד מהזמנים שהייתי נכנס לחדרו – ואמר לי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: ראה, חטוף, יש לך עוד עשרים ושנים דקות – משך זמן זה היה אז לפני השקיעה – ואז הוא יצא מאוחר למאמר.

לייקר כל חלק פיוט בו נזכר המלך

איתא בלקוטי תורה מרבנו הזקן שג' הכתרים: כתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות, הנה כתר מלכות נמשך בראש השנה – לכן יש לייקר כל חלק פיוט בו נזכר המלך, כתר כהונה נמשך ביום כיפור וכתר תורה – בשמיני עצרת ושמחת תורה.

(שיחת יום שמח"ת תרצ"ט)

אמירת תהלים בראש השנה

מנהגי רבותינו הם בקבלה מהוד כ"ק רבינו הזקן. עוד בימי נערותו היה הוד כ"ק רבינו הזקן נוהג במשך כל המעט לעת הראשון של ראש השנה, מאחרי תפלת מנחה בערב ראש השנה עד תפלת ערבית של הלילה השני של ראש השנה, לעסוק באמירת תהלים, כפי שראה אצל אביו הרב ר' ברוך. בהנהגה זו נהג הוד כ"ק רבינו הזקן גם כשגדל.

(ספר השיחות ה'תש"ב עמ' 1-2)

הטעיית המלאכים הלא טובים

הרבי האמצעי והרבי ה"צמח צדק" נכנסו פעם אל אדמו"ר הזקן בליל ראש השנה

לומר לו לשנה טובה תכתב ותחתם. ושאלו את רבנו הזקן, בראש השנה צריכים הרי להיות בשמחה, מה הן הדמעות? והשיב אדמו"ר הזקן: אלו הן דמעות של שמחה, שכן עצם הנשמה רואה, וממילא היא בשמחה, והדמעות הן כדי להטעות את המלאכים הלא טובים. (ספר השיחות תש"ז עמ' 60)

"אשרי העם יודעי תרועה"

זקני חסידי חב"ד בליאזנא, שזכרו, את בואו של הוד כ"ק רבנו הזקן בפעם הראשונה מהמגיד ממזריטש, סיפרו, שהרבי מסר אז תורה ממורנו הבעל שם טוב שקיבל מרבנו המגיד:

"אשרי העם יודעי תרועה", אשרי – שבח והודיה להשם יתברך אשר כל עם ישראל בלי הבדל גאוני תורה, מדרש, יהודי-עין-יעקב או יהודי-תהלים, יודעים תרועת מלחמה עם הנפש הבהמית ויש להם הרגש פנימי להמשכות של הנפש האלקית.

...צריכים לתת שבח והודיה להשי"ת, שלכל יהודי, יהיה מי שיהיה, ניתנה נשמה שהיא חלק ממעל ממש, שעל ידי כך הוא מ"יודעי תרועה". בגר אין הדבר כך, בגר הרי מתלבשת נשמה חדשה אחרי שהוא מתגייר. חוטא הוא רק בבחינת יעקב, למרות שכתוב "שובה ישראל", הרי זה רק על דרך כמו המאמר הידוע, כששוברים את הרגל – כואב הראש. (ספר השיחות ה'תש"ד עמ' 10-11)

ראה, חטוף, יש לך עוד עשרים ושנים רגעים

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [רבינו שלום דובער נ"ע] היה מזהיר לבקש ביחוד בראש השנה ולעורר רחמי שמים בבכיה והתעוררות פנימית על תיקון המדות ועל הנהגה במדות חסידיות.

פעם נכנסתי אל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק ביום שני של ראש השנה בערב לפני [שאמר את] המאמר – היה זה אחד מהזמנים שהייתי נכנס לחדרו – ואמר לי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: ראה, חטוף, יש לך עוד עשרים ושנים דקות – משך זמן זה היה אז לפני השקיעה – ואז הוא יצא מאוחר למאמר.

בדרך כלל היה הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אומר המאמר ביום שני של ראש השנה בערב מאוחר מאד, וזאת כדי להמשיך ההמשכות של ארבעים ושמונה השעות של ראש השנה בעולם, ושכלל הדברים יורגש ויאיר אור החסידות.

(ספר השיחות ה'תש"ד עמ' 11)

ניגון התשוקה והבטחון מרבנו הזקן

בשנת תרנ"א בליל ב' דר"ה סיפר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אשר בליל ב' דר"ה תרל"ג סיפר הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, מה ששמע מהוד כ"ק אביו אאזמו"ר הצ"צ, שהוא שמע – ביחד עם כ"ק דודו וחוננו, הוד כ"ק הרה"ק אדמו"ר האמצעי – בליל ב' דר"ה תקנ"ט מהוד כ"ק זקנו רבינו הזקן, שבהיותו בפעם הראשונה אצל מורו ורבו הרב המגיד ממעזריטש, סיפר המגיד, אשר כ"ק רבו מורנו הבעש"ט אמר פעם אחת בליל ב' דר"ה אל תלמידיו בזה"ל:

אבינו שבשמים, רוצה לשמוע כשבניו אומרים את המעלות שלו, והם משמחים אותו מאוד בשבחים עצמיים, אשר לא רק המלאכים שהם שכליים נבדלים, אלא גם הספירות דאצילות העליון, השייכים לחכמה ושכל דעולמות בריאה יצירה עשי', אינם יכולים לקבל ולהשיג הנחת רוח שלמעלה.

הצדיקים הנסתרים, חברי ותלמידי מורנו הבעש"ט, הי' דרכם להיות הולכי דרכים, ללכת מעיר לעיר ומכפר לכפר, ובכל מקום שעברו דרכו היו מתרועעים ביותר ומתעסקים עם היהודים הפשוטים, והיו מדברים אודות מעלותיהם של סוחרי השוק הפשוטים, ובעלי המלאכה.

הצדיק הנסתר ר' קהת, שהי' תלמיד מובהק להבעש"ט, פעם הי' בשוק, ביום של יריד, ועבר בין סוחרי השוק, ופגש קבוצה של סוחרי סוסים, שהגיעו לקנות ולמכור סוסים ובהמות.

שומע הוא, כשאחד מהם אומר לשני:

בתהלים כתוב, אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג וגו', סוס חושב שנותנים לו המתג בפיו בכדי שלא ישכח את המלאכה של לעיסה, אך אתה אל תהא כך, אלא כן תבין.

כשסיפר הצדיק ר' קהת לפני הבעש"ט מה שראה בהלכו בשוק, והדושיח בין סוחרי הסוסים, נתלהב מורנו הבעש"ט מאוד, בניגון ובדביקות עצומה.

וזהו מקור ותולדות ניגון הדביקות, שבו היו אדמו"ר הזקן וכל האדמו"רים הבאים לאחריו מתפללים תפלת ערבית בליל א' דראש השנה, בדבקות עצומה ובככיות מחרידות לב, כאחד שבוכה על אוהבו הנאמן שהלך.

(ספר השיחות ה'תש"ב עמ' 2 ואילך)

משנות ילדותי זוכר אני ההנהגות – מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – מהעבודה בתפלת ערבית דר"ה באריכות גדולה, בניגון התשוקה והבטחון מרבנו הזקן בקול לבבי.

[ניגון דביקות זה מקובל בכירור שהוא מעשרת הניגונים של אדמו"ר הזקן שהיה מנגנו בדביקות והתלהבות – וכן נהגו כל נשיאי החב"ד בכל דור ודור – בתוך התפלות של ר"ה ויו"כ, וביותר בתפלת ערבית של ליל א' דר"ה ולפני תקיעת שופר בב' ימים דראש השנה].

(ספר השיחות ה'הש"א עמ' 27)

עשרת ימי תשובה

מהמנהגים המקובלים – שבעשי"ת עושים שלושה נרות

בליובאוויטש שמרו מאד על המנהגים, וכיחוד על המנהגים שהיו מקובלים מהגאון הצדיק מהר"ל מפראג.

אחד המנהגים המקובלים הוא, שבמשך עשרת ימי תשובה עושים שלושה נרות. נר של תשובה בערב שבת שובה, ושני נרות בערב יום כיפור. נר חי ונר נשמה. דייקו ליצור את הנרות משעוה, והיה משום כיבוד גדול לשזור את הנרות. אפילו הבאת המים לשריית השעוה, וכן גם הדלקת העצים לחימום המים היה בהם משום כיבוד רוחני.

בשעת הנחת הפתילות היו מכריזים על שמו של מי שעבורו שוזרים את החוט, כך קראו לזה.

מהי שבת תשובה? – תשובה שבתית!

פעם אחת, בשנות ילדותי, כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וכבוד אמי הרבנית היו בחוץ לארץ ואני הייתי בבית כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה, היה זה בין כסה לעשור. ובהיותי לבד בלי ההורים שרר עלי רוח עצב, בתוך כך שמעתי קוראים בשמי – ונחרדתי.

כבוד אמי זקנתי הרבנית קראה לי אליה ואמרה לי: אספר לך מה שחותני, ה"צמח צדק", אמר לאביך בקטנותו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל את הסבא הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", מהי שבת תשובה? והוא ענה לו: תשובה שבתית. והפירוש הוא: בימות החול הרי לא נמצא בבית דבר איסור, ואילו בשבת נמצא בבית גם דבר איסור, אשר לכן כל מה שרוצים לעשות, יש לדעת בתחילה אם מותר לעשותו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק המשיך ושאל: כיצד יכולים לעשות זאת?

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק": הרי הניחו עבורך חוט בפתילה של נר התשובה והחיים, וזה נתן כוח שיכולים.

(ספר השיחות ה'תש"ד עמ' 7-8)

רשימת המקורות

מכתבים כלליים לר"ה תשכ"ד, תשכ"ט,
נדפסו בלקוטי שיחות ח"ט עמ' 438 ואילך

"זה היום תחלת מעשיך"
ברוא האדם

ע"פ לקו"ש חלק כט, ע' 182 ואילך

"ונתת לאמתך זרע אנשים"
ותתפלל חנה

ע"פ לקוטי שיחות חל"ד ע' 180

בפלוגתת הראשונים בהא דתקיעות וברכות מעכבות
ובמה בשופר

פנינים:

רכיסי טל

"תפילה וצדקה" – מודוע? ע"פ "תורת מנחם – התוועדויות" ה'תשמ"ב ח"ד ע' 2008 / "רבת בנים אומללה" ע"פ
שיחת ליל שמח"ת תשכ"ד / ה'עולם מלא" של הוולת ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד ע' 610

דברי חפץ

ראש השנה – ביום בריאת האדם ע"פ לקוטי שיחות חכ"ט ע' 482 / תקיעת שופר בביהמ"ק פרטי ע"פ "רשימות"
חוברת ס' / עבודת ה' באתכפיא או באתהפכא? ע"פ "תורת מנחם – התוועדויות" חכ"ד ע' 21 / העיקר הוא ה'צועק"
ע"פ "תורת מנחם – התוועדויות" חט"ו ע' 11

תורה אור

ההוראה מהנה – חינוך הילדים משיחת ו' תשרי תשל"ד / סיבת קביעת ר"ה ביום השישי לבריאה ע"פ "תורת
מנחם – התוועדויות" ה'תשמ"ג ח"א ע' 58 / גופא בטר רישא אויל ע"פ "תורת מנחם – התוועדויות" ח"א ע' 221

